Ilmari Mäenpää
säveltää oman maisemansa

TEKSTI: RIIKKA VUORIJÄRVI
KUVAT: LASSE NISSILÄ

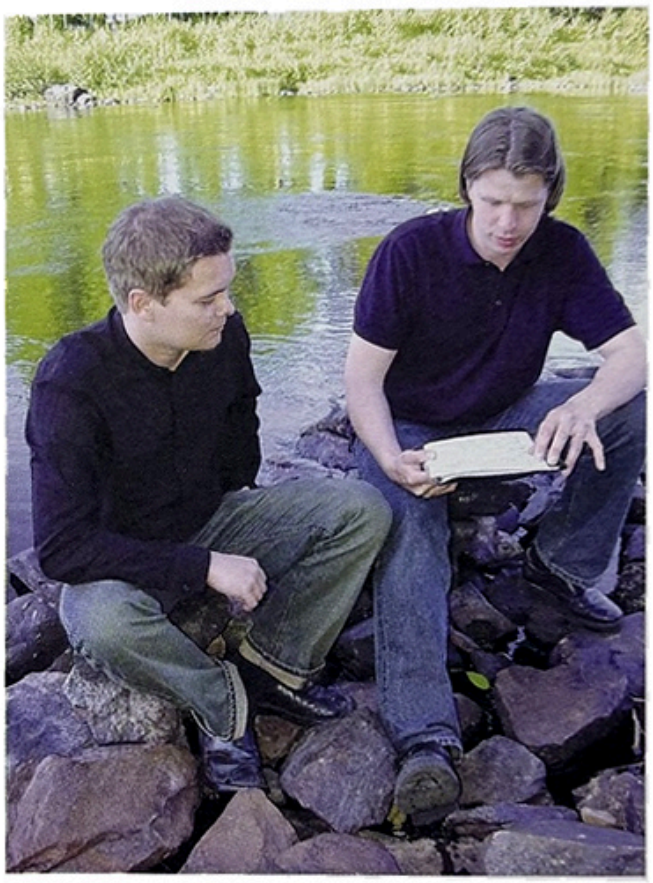

Ilmari Mäenpää ei aio antaa trendien sanella sävellystyötään. Kiiminkiin muuttanut Mäenpää kuulostelee musiikin virtauksia aitiopaikalta, etäällä nykymusiikin sisäpiirien hälinästä.

Olen kastanut siveltimeni kukkaan,/ jossa on raaka hyönteinen,/ ja minulle nauretaan.

Näin kirjoittaa **Helvi Hämäläinen** runossaan *Siveltimeni,* jonka nuori kiiminkiläissäveltäjä Ilmari Mäenpää puki musiikiksi *Vihreä virta* -laulusarjassaan.

Ilmari Mäenpää tuntee runon tilanteen toisinaan omakseen. Mutta hän ei ole tyyppiä, joka vähästä häkeltyisi.

"Jotkut tuttavat purskahtivat nauruun, kun kymmenen vuotta sitten ilmoitin pyrkiväni opiskelemaan sävellystä. Eikä ihme - enhän lapsena harrastunut ollenkaan musiikkia. Hauskaa sinänsä, että samat tuttavat olivat nyt paikalla laulusarjani kantaesityksessä, ja kiittelivät kovasti", Mäenpää sanoo ja nauraa remakasti päälle.

"Elämäni ei ole musiikin varassa, koska tulin alalle niin myöhään. Jos kollegat nauraisivat minut ulos, se ei olisi katastrofi, vaan ryhtyisin muihin hommiin. Kollegojen reaktioitakin olennaisempaa on se, mitä yleisö sävellyksistäni saa. Sen perusteella uskon, että minulla on annettavaa."

Säveltäjä Mäenpää ja tenori Katajala hioivat Vihreän virran tulkintaa kesäkuussa Kiiminkijoen maisemissa.

Kaltio | - | Numero: 4/2003 | Sivut: 168–170

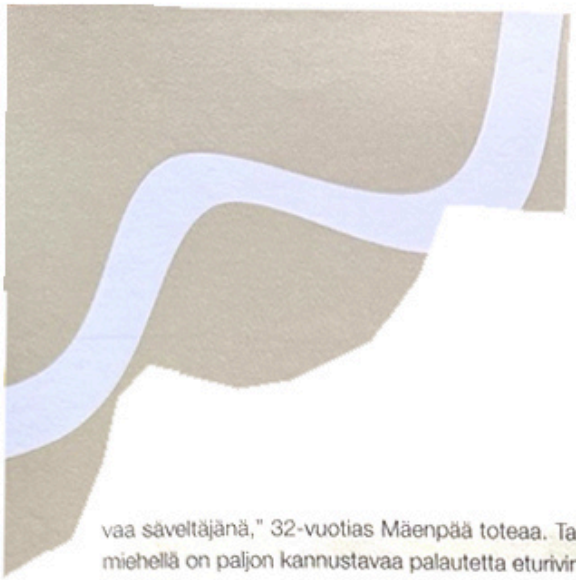

vaa säveltäjänä," 32-vuotias Mäenpää toteaa. Takataskussaan miehellä on paljon kannustavaa palautetta eturivin suomalaisilta säveltäjiltä.

Työhuone Kiimingissä odottaa

Mäenpään *Vihreä virta* -laulusarja sai kantaesityksensä heinäkuussa Mäntyharjun taidekeskus Salmelassa. Tulkkeina toimivat Mäenpään ystävä, oululaissyntyinen tenori **Tuomas Katajala** sekä pianisti **Ilmari Räikkönen.** Loppuunmyydyssä konsertissa esiintyivät myös baritoni **Jorma Hynninen** ja lausuntataiteilija **Seela Sella.** Katajalan ääni soljui komeampana kuin koskaan. Moneen kuulijaan teki vaikutuksen tapa, Mäenpään sävelkieli heijasti runojen tunnelmanvaihdoksia.

Konsertti oli näytön paikka Mäenpäälle, joka toimi taidekeskus Salmelan stipendiaattina ja vierailevana taiteilijana talvella 2002.

"*Vihreän virran* jälkeen onkin hyvä keskittyä *Dies Iraen* viimeistelyyn," sanoo Mäenpää. Hänen sormensa syyhyävät päästä käsiksi kuvaoopperaksi ristimäänsä teokseen, joka sai alkunsa jo hänen ensimmäisen opettajansa **Oliver Kohlenbergin** johdolla Oulun musiikkiopiston aikuisosastossa.

Helsingin ahtaudessa vietettyjen vuosien jälkeen Mäenpäällä on vihdoin työrauha: hän on muuttanut kotikonnuilleen Kiiminkiin ikivanhaan maalaistaloon. Perheen viisi lasta saavat kirmata idyllisessä pihapiirissä sydämensä kyllyydestä. Säveltäjä-isä on remontoinut aittarakennukseen itselleen ateljeen. Toimeentulon turvaa **Niilo Helanderin** säätiöltä saatu sävellysapuraha.

Olennainen kirkastuu pohjoisessa

Muutettuaan pois Helsingistä Mäenpää tietää tulleensa periferiaan kulttuurivaikutteiden suhteen. Mutta tämä on hänen mielestään myös etu.

"Nostan hattua paikallisten kulttuurivaikuttajien työlle, ja olen itsekin valmis antamaan panokseni Oulun kulttuurielämään. Kuitenkin on pakko sanoa, että Helsinki on Suomen kansainvälisin kaupunki ja kulttuurin keskus. Sen rinnalla Oulu on teknologiapaikkakunta, halusipa tai ei."

"Toisaalta on helpotus asua kaukana Helsingin kuhinasta. Siellä voi edelleen käydä turistina ja omaksua sen, mikä itseä koskettaa. Helsingissä asuessa työskentelyä alkaa helposti ohjata sen miettiminen, mitä muut ajattelevat. Muualla voi keskittyä paremmin olennaiseen eli oman äänen kehittämiseen," Mäenpää sanoo.

Pyrkiminen uuden musiikin sisäpiireihin ei Mäenpäätä kiinnosta. "Olen todella tyytyväinen, että *Vihreä virta* kantaesitettiin juuri Salmelassa, eikä esimerkiksi Musica Novassa tai Viitasaaren Musiikin ajassa. Uuden musiikin festivaaleilla yleisö odottaa kuulevansa juuri tiettyyn tyyliin sävellettyä musiikkia. Nuorten säveltäjien olisi tyypillisimmin oltava jotain maternaattisesti säveltäviä pikku-Heinisiä," Mäenpää heittää viitaten Sibelius-Akatemian sävellysprofessoriin ja Korvat auki -yhdistyksen ympärillä pyöriviin nuoriin säveltäjiin. Hän on itse opiskellut Helsingin yliopistossa Harri Vuoren johdolla.

"Tiedän tapauksia, joissa opiskelijan sävelkieli on muuttunut aivan toiseksi sen jälkeen, kun hän on aloittanut opiskelun Akatemiassa. Tuskin kysymys on kuitenkaan tietoisesta jäljittelystä, vaan pikemminkin tiedostamattomasta ryhmähengestä. Ihminen manipuloituu vähitellen toisten mielipiteiden vaikutuksesta," Mäenpää toteaa.

Ilmari Mäenpäälle on ensiarvoisen tärkeää pitää kiinni omasta sanottavastaan. Pelko intuition kadottamisesta on saanut hänet opiskelemaan sävellystekniikoita läpäisyperiaatteella. Rohkaisua hänelle antoi musiikinhistorian opettajan toteamus, jonka mukaan Schubertin liedit eivät kuulostaisi Schubertilta, mikäli niiden tekijä olisi osannut kontrapunktia.

"Olen toteuttanut isäni ohjenuoraa: ei kannata olla liian hyvä eikä huono oppilas, koska silloin joutuu silmätikuksi. Keskitasolla pysytteleminen antaa suurimman vapauden toteuttaa itseään."

Valikoivasta opiskelutyylistään huolimatta Mäenpää valmistui parhain arvosanoin – ladaten lopputöihin kaiken intohimonsa.

Tietokone kaappasi mukaan musiikkiin

Mäenpää ei ole potenut alemmuuskompleksia niiden rinnalla, jotka ovat kasvaneet lapsesta asti musiikkikoulutusputkessa. Päinvastoin hän kokee tietonsa musiikin teoriasta ja historiasta vankemmaksi kuin monilla heistä. Saatuaan musiikkiherätyksen lukioiässä hän kahlasi omin päin läpi kaikki musiikkiteokset jotka käsiinsä sai.

"Minulla on ollut aina valtava tarve keksiä kaikki itse ja löytää oma työtapani. Jo pienenä inhosin, kun koulussa pakotettiin tekemään jotain tietyn mallin mukaan," Mäenpää sanoo. "Ensimmäiset sukellukset musiikkiin kuusitoistavuotiaana jäivät mieleen niin suurena elämyksenä, etten ole myöhemminkään halunnut tehdä säveltämisestä pelkkää tekniikkaa."

Ironista kyllä, insinööriasennetta vierastavan Mäenpään ensimmäinen soitin oli tietokone. Lukioikäinen nuorukainen tempautui musiikin valtakuntaan, kun tietokoneen sävellysohjelma avasi hänelle mahdollisuuden muuntaa mielenmaisemat soivaksi musiikiksi. Myös tietokoneanimaation yhdistäminen ääneen on kiehtonut häntä siitä lähtien.

Soittotunneille Mäenpää rohkaistui vasta parikymppisenä löydettyään panttilainaamosta käytetyn saksofonin. Opittuaan soittamaan C-duuriasteikon hän tiesi haluavansa säveltäjäksi.

Sävellystä mielikuvien ohjaamana

Ilmari Mäenpään sävelkieli kaihtaa määritelmiä. Vaikka hän kulkeekin jääräpäisesti omia teitään, hän suhtautuu nöyryydellä län-

Kaltio | - | Numero: 4/2003 | Sivut: 168–170

simaisen taidemusiikin perintöön. Säveltäessään Mäenpää fuusioi vaikutteita moninaisista 1900-luvun taidemusiikin tyylisuunnista modernismi mukaan lukien. Ennakkoluulottomana taiteilijana hän seuraa kiinnostuksella myös jazz-, populaari- ja kansanmusiikin virtauksia.

"Kenenkään säveltäjän ratkaisuja ei voi suoraan soveltaa omaan tuotantoon. Saatan tutkia jotain Rautavaaran seitsemännen sinfonian partituuria ja todeta, että teos on lajissaan täydellinen. Mutta minun on ratkaistava itse omat musiikilliset ongelmani. Lopputulos saattaa herättää assosiaatiota johonkin säveltäjään, vaikkapa Toivo Kuulaan tai Selim Palmgreniin mutta olen päätynyt siihen omista lähtökohdista käsin," Mäenpää sanoo.

Mäenpää säveltää ennen muuta visuaalisten vaikutelmien ohjaamana. Musiikillinen idea näyttäytyy hänelle maisemana, jonka jokaiselle sävylle ja hahmolle on löydettävä soiva vastineensa. Eräs Vihreän virran lauluista syntyi unessa nähtyjen mielikuvien pohjalta.

"Säveltäminen on minulle pitkälti visuaalisten tapahtumien ryhmittelyä sekä niiden limittämistä. Voi sanoa, että musiikkini rakenteet muodostuvat pitkälti visuaalisten tunnetilojen ja näiden rytmisen kerronnan mukaan. Helvi Hämäläisen runot olivat inspiroiva lähtökohta säveltämiseen, koska hänen kielensä on niin kuvilla ladattua," Mäenpää kertoo.

Nuorta säveltäjää kiinnostaa ilmiö nimeltä synestesia, jonka yleisimmässä muodossa äänet havaitaan visuaalisina aistimuksina. Jotkut säveltäjät ovat rakentaneet synestesian pohjalle koko musiikillisen ajattelunsa. Mäenpää ei kuitenkaan väitä olevansa aito synesteetikko siinä mielessä, että visuaaliset kokemukset liittyisivät aina tiettyyn sävelkorkeuteen tai sävellajiin. Ennemminkin kysymys on yleistunnelmasta ja äänenväristä.

Haaveena kuvan ja musiikin synteesi

Ilmari Mäenpäätä kiehtoo ajatus musiikin ja kuvan yhdistävän kokonaistaideteoksen luomisesta. Muotona voisi olla multimedia eli tietokoneessa pyörivä teos, jonka etuna olisi helppo liikuteltavuus. Opintojensa alkuvaiheessa Mäenpää laati Dies Irae -teoksensa ensimmäiseen osaan liittyvän tietokoneanimaation, joka koostui makrokuvatusta vedestä ja tulesta. Musiikki toteutettiin äänimoduulilla. Ensiesitys tapahtui Ateneumissa.

"Innostuneesta vastaanotosta huolimatta päätin, että visualisointi saa jäädä odottamaan, kunnes tarjoutuu mahdollisuus yhteistyöhön tietokonegrafiikkaan erikoistuneen taiteilijan kanssa. Toisaalta tulin siihenkin tulokseen, että musiikin itsessään täytyy kertoa kaikki olennainen."

Sävelten maalarina Mäenpää ei halua tuputtaa kuulijalle omaa mielenmaisemaansa. Hän ei myönnä säveltävänsä ohjelmallista musiikkia: kuulijalla on oltava vapaus omakohtaisten assosiaatioiden tekemiseen. Säveltäjällä on kuitenkin tilaisuus välittää kuulijalle sama mielekkyyden tunne, joka hänellä oli säveltäessään.

Kaupallista ja elitististä kulttuurin kuluttamista Mäenpää karsastaa. Ihanteena olisi, jos elävä musiikki saataisiin ulos konserttisaleista sinne, missä ihmiset ovat. Mäenpää aikoo romuttaa kaavamaiset taidemusiikin konventiot sitten, kun hänelle avautuu tilaisuus tuoda teoksiaan oululaisyleisön kuultavaksi.

Vihreän virran esittäminen Oulussa on ajankohtaista aikaisintaan keväällä 2004, kun kysytyn solistin Tuomas Katajalan aikataulu antaa myöten. Kuluvan kesän ajan Mäenpää aikoo ensisijaisesti keskittyä säveltämiseen uuden kotinsa maalaismaisemissa.

Jääminen pimentoon nykymusiikin virtauksista ei häntä huoleta. "Vireillä on adressi Soneralle, että näille perukoille saataisiin laajakaistayhteys. Videoneuvottelumahdollisuus takaa sen, ettei Muhammedin tarvitse aina mennä vuoren luo. Ajan hermolla voi pysyä olematta fyysisesti kaiken keskipisteessä," Mäenpää lataa. •

Kaltio | - | Numero: 4/2003 | Sivut: 168–170